

LV

LV

LV

EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 26.3.2009
COM(2009) 143 galīgā redakcija

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

Paziņojums par kodolieroču neizplatīšanu

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

Paziņojums par kodolieroču neizplatīšanu

1. IEVADS

Pēdējo gadu politiskā konteksta ietekmē starptautiskā sabiedrība ANO, G8 un citos starptautiskos forumos ir koncentrējusi uzmanību uz kodolieroču izplatīšanas riska samazināšanu. Tā kā pasaules mērogā ir atjaunojusies interese par kodolenerģiju un pieaug to valstu skaits, kas apsver iespējas iesaistīties kodolenerģijas programmā civilām vajadzībām, aizvien skaidrāk iezīmējas vajadzība stiprināt neizplatīšanas starptautiskās garantijas.

Kodolieroču neizplatīšanas līgumā (KNL)¹ ir noteikta vispārēja sistēma neizplatīšanas uzdevuma risināšanai, un paredzēts, ka šajā jomā būtiska nozīme ir Starptautiskajai Atomenerģijas aģentūrai (SAEA). ANO Drošības padome darbojas kā pēdējās instances iestāde gadījumos, kad notikuši nopietni neizplatīšanas saistību pārkāpumi.

Eiropas Savienība, Kopiena un to dalībvalstis šajā jomā darbojas dažādos veidos atbilstīgi savām kompetencēm, tostarp veicot Kopējās ārpolitikas un drošības politikas (KĀDP) darbības, kā arī darbības, kas paredzētas Kopienas Līgumos. Šādā veidā ES var nodrošināt ievērojamu ieguldījumu neizplatīšanas problēmas risināšanā arī pasaules līmenī, jo tai ir plaša pieredze kodolenerģijas jomā un ir pieejama virkne instrumentu.

Nesenajā paziņojumā „Pievērsoties starptautiskajai kodolnozares drošības un drošuma problēmai”² Komisija paziņoja, ka tā iesniegs Padomei un Parlamentam īpašu paziņojumu par dažādajiem ES pieejamajiem instrumentiem kodolieroču neizplatīšanas jomā, jo īpaši saskaņā ar *Euratom* līgumu.

Tādējādi šā paziņojuma mērķis ir izklāstīt pasaules kontekstu, uzsverot nepieciešamību pēc stingrākām starptautiskajām neizplatīšanas garantijām (2. iedaļa), iepazīstināt ar galvenajiem pieejamajiem ES instrumentiem šajā jomā, jo īpaši ar tiem, kas paredzēti *Euratom* līgumā (3. iedaļa), un iespējamajiem paņēmieniem, kā minētos instrumentus varētu izmantot, lai ciešā sadarbībā ar SAEA izstrādātu stingrākas starptautiskās garantijas kodolieroču neizplatīšanai (4. iedaļa).

---

¹ Līgumu atvēra parakstīšanai 1968. gada jūlijā, un tas stājās spēkā 1970. gada 5. martā. Līgumu ir parakstījušas 189 līgumslēdzējas puses, tostarp piecas valstis, kam ir kodolieroči.

² Komisijas paziņojums „Pievērsoties starptautiskajai kodolnozares drošības un drošuma problēmai”, COM (2008) 312 galīgā redakcija, 22.5.2008.

2. PASAULES KONTEKSTS: NEPIECIEŠAMĪBA PĒC STINGRĀKĀM STARPTAUTISKAJĀM GARANTIJĀM KODOLIEROČU NEIZPLATĪŠANAI

Tā kā pasaules mērogā pieaug pieprasījums pēc enerģijas, kā arī pastiprinās bažas par piegādes drošību un apziņa par vispārējo nepieciešamību samazināt CO₂ emisijas, lai mazinātu klimata pārmaiņu ietekmi, visā pasaulē ir arī atjaunojusies interese par kodolenerģiju.

Jau pašā sākumā jāuzsver, ka starptautiskajā Kodolieroču neizplatīšanas līgumā ir paredzētas visu tā līgumslēdzēju pušu tiesības attīstīt kodolenerģētikas nozari un izmantot kodolenerģiju nemilitārām vajadzībām.

Kodolenerģijas izmantošanas jomā izplatīšanas draudus var radīt divas konkrētas darbības ar kodolmateriāliem, proti, urāna bagātināšana un izlietotas kodoldegvielas pārstrāde. Minēto darbību īstenošanai ir nepieciešamas ļoti sarežģītas un dārgas tehnoloģijas, kuru esība ir ekonomiski pamatota tikai tad, ja pēc tādām ir attiecīgs tirgus pieprasījums no liela skaita kodolspēkstaciju.

Pašreizējā kontekstā, kad palielinās interese par kodolenerģiju, starptautiskajai sabiedrībai jādara viss iespējamais, lai samazinātu kodoldrošības incidentu riskus un/vai kodolmateriālu vai tehnoloģiju novirzīšanu militārām vajadzībām. Tāpēc starptautiskajai sabiedrībai arī turpmāk vajadzētu nodrošināt, ka tiek izpildīti nosacījumi, tostarp KNL un SAEA normas, attiecībā uz kodolieroču neizplatīšanu.

Pasaules līmenī galvenā starptautiskā organizācija, kura nepieļauj kodolieroču izplatīšanu, ir SAEA, kas īsteno no KNL izrietošus drošības pasākumus un uzlaboto drošības pasākumu režīmu, pamatojoties uz Vispārējiem drošības nolīgumiem un Papildprotokoliem, un kam ir īpašumtiesības uz skaldāmajiem kodolmateriāliem. Nesenas pasaules mēroga darbības šajā jomā ir, piemēram, 2008. gada G8 samita atbalstīta iniciatīva, kas uzsver neizplatīšanas/drošības pasākumu, drošības un drošuma („3S”) nozīmīgumu kodolenerģijas jomas attīstībā³; ASV iniciatīva *Globalā kodolenerģijas partnerība (GNEP)*, starptautiskais projekts par novatoriskiem kodolreaktoriem un degvielas cikliem (*INPRO*) un Pasaules mēroga iniciatīva kodolterorisma apkarošanai.

Papildus KNL 2005. gadā tika pieņemta Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par kodolterorisma apkarošanu⁴. Arī Kodolmateriālu piegādātājvalstu grupai ir nozīmīga loma, jo īpaši īstenojot kodolmateriālu eksporta pamatnostādnes (sk. arī 3.2. iedaļu).

Eiropas Savienībā ir pieejami vairāki instrumenti, lai veicinātu kodolieroču neizplatīšanas mērķu sasniegšanu (sk. 3. iedaļu). Turklāt ES ir tehnoloģiskās līderpozīcijas urāna bagātināšanas un izlietotu kodoldegvielu pārstrādes jomā. Šajā kontekstā ir svarīgi uzsvērt, ka bagātināta urāna un izlietotas kodoldegvielas pārstrādes tirgi Eiropā ir konkurētspējīgi, uzticami un caurskatāmi.

---

³ Ziņojums par Starptautisko uz „3S” balstīto kodolenerģijas infrastruktūras iniciatīvu, G8 samits, Hokaido, Japāna, 9.7.2008.

⁴ Konvenciju 2005. gada 13. aprīlī pieņēmusi ANO Ģenerālā Asambleja.

Paziņojumā „Energētikas politika Eiropai”⁵, Komisija neizplatīšanas veicināšanu norādīja kā vienu no galvenajām prioritātēm, uz kuras sasniegšanu jātiecas, izmantojot efektīvu ES ārējo enerģētikas politiku. Neizplatīšanas nozīmīgums saistībā ar kodolenerģijas izmantošanu un turpmāko attīstību tika atkārtoti apstiprināts ar paziņojumu „Kodolenerģētikas paraugprogrammas⁶ atjauninājums otrā enerģētikas stratēģiskā pārskata⁷ kontekstā”. Šajā sakarā Komisija uzsvēra nepieciešamību stiprināt sadarbību starp *Euratom* un SAEA, lai panāktu vēlamu starptautisko ietekmi. Tāpēc 2008. gada 7. maijā Komisija un SAEA parakstīja kopīgu paziņojumu⁸, lai stiprinātu savstarpēju sadarbību kodolenerģētikas jomā.

Nesen Eiropas Parlaments atkārtoti apstiprināja *Euratom* līguma īpašo nozīmīgumu saistībā ar dalībvalstu apņemšanos izmantot kodolenerģiju atbilstoši starptautiskajiem drošības un neizplatīšanas standartiem⁹.

3. GALVENIE ES INSTRUMENTI NEIZPLATĪŠANAS JOMĀ

Lai veicinātu savu kodolieroču neizplatīšanas mērķu sasniegšanu, ES ir pieejami vairāki instrumenti, galvenokārt saistībā ar KĀDP, EK un *Euratom* līgumu.

KĀDP kontekstā neizplatīšana ir svarīgs politikas mērķis, jo īpaši kopš 2003. gada, kad ES pieņēma Eiropas Drošības stratēģiju¹⁰, kurai sekoja ES masu iznīcināšanas ieroču (MII) izplatīšanas novēršanas stratēģija¹¹. 2008. gada decembrī apstiprinātais ziņojums par Eiropas Drošības stratēģijas īstenošanu¹², kā arī Padomes (VLĀAP) 2008. gada 8.–9. decembrī¹³ apstiprinātie jauni Eiropas Savienības darbības virzieni, apkarojot masu iznīcināšanas ieroču izplatīšanu, apstiprina, ka masu iznīcināšanas ieroču radītie draudi ir pieauguši un to novēršana joprojām ieņem svarīgu vietu ES politiskajā dienaskārtībā. Ir skaidrs, ka Komisijai būs svarīga nozīme jauno darbības virzienu īstenošanā, izmantojot dažādus Kopienas instrumentus un politiku. Eiropas Savienība ir arī pilnībā atbalstījusi ANO Drošības padomes Rezolūciju Nr. 1540¹⁴, un patlaban tiek īstenotas Padomes vienotās rīcības Starptautiskās Atomenerģijas aģentūras (SAEA) darbību atbalstam.

Turklāt Kopienas instrumenti, kas pamatojas uz EK līgumu, kā arī *Euratom* līgumu, jo īpaši Kodoldrošības sadarbības instruments (KDSI¹⁵), Pirmspievienošanās instruments (*IPA*)¹⁶ un Stabilitātes instruments (*IFS*)¹⁷ ļauj neizplatīšanas jomā

⁵ COM(2007) 1, galīgā redakcija, 10.1.2007.

⁶ COM(2008) 776, galīgā redakcija, 13.11.2008.

⁷ COM(2008) 781, galīgā redakcija, 13.11.2008.

⁸ Paziņojums preseī IP/08/719, 7.5.2008.

⁹ Eiropas Parlamenta ziņojums par tradicionālajiem enerģijas avotiem un enerģijas tehnoloģijām, A6-0348/2007 galīgā redakcija, 26.9.2007.

¹⁰ Eiropas Padomes 12.12.2003. pieņemtā stratēģija „Droša Eiropa labākā pasaulē”.

¹¹ Padomes dokuments 15708/03, 12.12.2003.

¹² Padomes dokuments S407/08, 11.12.2008.

¹³ Padomes dokuments 17172/08, 17.12.2008.

¹⁴ Rezolūcija par masu iznīcināšanas ieroču izplatīšanas novēršanu, ko ANO Drošības padome pieņēma 2004. gada 28. aprīlī, S/RES/1540 (2004).

¹⁵ Padomes 2007. gada 19. februāra Regula (EURATOM) Nr. 300/2007, ar ko izveido Instrumentu sadarbībai kodoldrošības jomā, OV L 81, 22.3.2007.

¹⁶ Padomes 2006. gada 17. jūlija Regula (EK) Nr. 1085/2006, ar ko izveido Pirmspievienošanās palīdzības instrumentu, OV L 210, 31.7.2006.

sadarboties ar trešām valstīm. Lai atbalstītu MII stratēģijas efektīvu īstenošanu, būtiska ir saskaņotība un sinerģija starp visiem ES instrumentiem, bet jo īpaši ar Stabilitātes instrumentu.

Izmantojot Stabilitātes instrumentu, Komisija atbalsta trešās valstis, lai sagatavotu mācību pasākumus un sniegtu palīdzību ķīmiskās, bioloģiskās, radioloģiskās un kodoldrošības (CBRN) jomā. Līdz šim galvenā uzmanība ir bijusi pievērsta bijušajām Padomju Savienības valstīm. 2009.–2011. gadā ES palīdzība šajā reģionā tiks konsolidēta, vienlaicīgi paplašinot to, lai aptvertu jaunus bīstamos reģionus, tostarp Dienvidaustrumāziju, Tuvos Austrumus un Āfrikas reģionus, jo īpaši saistībā ar bioloģisko un kodoldrošību. ANO Drošības padomes Rezolūcijas Nr. 1540 īstenošana tiks veicināta, atbalstot SAEA (kodoldegvielas bankas iniciatīva), iesaistot zinātniekus, kuri iepriekš darbojušies MII jomā, apkarojot kodolkontrbandu, tostarp maldinošas finanšu darbības, un piedaloties efektīvākā eksporta kontroles sistēmā un robežu uzraudzībā. Šajā kontekstā noderīgi būs reģionālie CBRN „izcilības centri”, kuri izmantos KPC īpašās zināšanas. Tā kā 2007.–2013. gadam Stabilitātes instrumentam ir paredzēti aptuveni 300 miljoni euro, tas ir svarīgs neizplatīšanas instruments, kura uzdevums ir līdz ar citiem ES instrumentiem visā pasaulē veicināt CBRN drošības un drošuma kultūru.

Kopš tā pirmsākumiem *Euratom* līguma galvenais mērķis ir bijis kodolenerģijas izmantošanas attīstīšana nemilitārām vajadzībām. Tāpēc daudzi minētā līguma noteikumi aptver darbības un iestādes, kas dod ieguldījumu kodolmateriālu neizplatīšanā, tostarp arī starptautiskajā līmenī, kurā Kopiena var risināt sarunas ar trešām valstīm un starptautiskām organizācijām un slēgt ar tām līgumus (*Euratom* 10. nodaļa). Galvenās ar *Euratom* saistītās darbības saistībā ar neizplatīšanu ir izklāstītas turpmāk.

3.1. Drošības pasākumi

Euratom drošības pasākumi tika noteikti *Euratom* līguma 7. nodaļā jau desmit gadus pirms KNL atvēršanas parakstīšanai. Komisijas pienākums ir pārbaudīt, vai skaldāmi kodolmateriāli (plutonijs, urāns un torijs) tiek izmantoti tikai paredzētajiem mērķiem, kā tos deklarējuši gan tie Kopienas lietotāji, kas darbojas kodolrūpniecībā, piemēram, kodolreaktoru operatori un bagātināšanas un pārstrādes iekārtu operatori, gan tie, kas nepieder kodolrūpniecības nozarei, piemēram, pētniecības centri un medicīnas iestādes. Kodoldrošības pasākumi (inspekcijas un attiecīgu kodolmateriālu uzskaitē) ir pirmā aizsardzības līnija cīņā pret kodolmateriālu novirzīšanu no izmantošanas deklarētajām darbībām izmantošanai militāriem mērķiem.

Kopš KNL stāšanās spēkā SAEA ir uzdots nodrošināt kodolneizplatīšanas saistību izpildi pasaules līmenī.

Euratom drošības pasākumu sistēma darbojas kā kolektīva sistēma kodolmateriālu uzskaitēi un kontrolei visās ES dalībvalstīs¹⁸ gan iekšējām vajadzībām, gan saskaņā ar drošības pasākumu nolīgumiem ar SAEA. Šie pamata drošības pasākumu nolīgumi ir noslēgti starp Eiropas Savienības, *Euratom* un SAEA dalībvalstīm.

---

¹⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 15. novembra Regula (EK) Nr. 1717/2006, ar ko izveido Stabilitātes instrumentu, OV L 327, 24.11.2006.

¹⁸ Tostarp kodolmateriālus civilajā kodoldegvielas ciklā valstīs, kam ir kodolieroči.

Tāpēc SAEA inspektori inspicē arī kodoliekārtas ES. Gan SAEA, gan *Euratom* inspekcijas cieši sadarbojas, lai piemērotu drošības pasākumus Eiropas Savienībā. Inspekcijas tiek veiktas, tās pilnīgi saskaņojot un izmantojot kopēju aprīkojumu. Neraugoties uz iepriekš minēto, katra inspekcija par veiktajām inspicēšanas darbībām izdara savus neatkarīgus secinājumus.

Ciešā sadarbība ar SAEA ietver ar SAEA noslēgto drošības pasākumu nolīgumu papildprotokolu īstenošanu Kopienā. Tie papildina SAEA drošības pasākumu sistēmu, ļaujot papildus deklarētu materiālu novirzīšanai atklāt arī nedeklarētas kodoldarbības.

Katra attiecīgā drošības pasākumu nolīguma papildprotokols ir spēkā visās ES dalībvalstīs. Komisija rūpīgi seko dažu atlikušo jauno dalībvalstu pārejas posmam attiecībā uz to, kā tās ievēro attiecīgo trīspusējo drošības pasākumu nolīgumu, tostarp papildprotokolu starp *Euratom*, SAEA un tām ES dalībvalstīm, kurām nav kodolieroču, un no tā izrietošo to divpusējo drošības pasākumu nolīgumu ar SAEA apturēšanu.

Komisija atbalsta arī drošības pasākumu metodoloģijas nodošanu, īstenojot dažādus Kopienas instrumentus. Kopš 1990. gadu vidus Komisijas *TACIS* un *KDSI* programma jo īpaši atbalsta kodolmateriālu uzskaites metožu nodošanu NVS valstīm, un Komisija gatavojas darīt to pašu attiecībā uz citām trešām valstīm.

3.2. Veselība un drošība, fiziska aizsardzība, nelikumīgas tirdzniecības un eksporta kontrole

Pamatojoties uz veselības un drošības noteikumiem (*Euratom* 3. nodaļa), ir spēkā labi izstrādāti tiesību akti par radioaktīvu vielu pārvadājumiem starp dalībvalstīm¹⁹, par slēgtu augstas radioaktivitātes starojuma avotu un bezīpašnieka jonizējošā starojuma avotu kontroli²⁰, kā arī tos papildinoša Pārvadājumu direktīva²¹. Visos minētajos tiesību aktos ir paredzētas licencēšanas, pilnvarošanas un ziņošanas procedūras, kuru mērķis ir garantēt, lai radioaktīvie materiāli nebūtu īpašumā, netiktu izmantoti vai transportēti bez attiecīgas reglamentējošas kontroles.

Turklāt *Euratom* ir pievienojusies starptautiskajai Konvencijai par kodolmateriālu fizisko aizsardzību²² un sarunu gaitā panākusi vienošanos par Konvencijas grozījumiem attiecībā uz jautājumiem, kas ietilpst Kopienas kompetencē. Fiziska aizsardzība aptver arī bīstamu kravu pārvadājumu jomu un jūras satiksmes drošības jomu, kas saistītas ar kodolmateriālu vai radioaktīvu materiālu pārvadājumiem.

Pēdējos gados Eiropas Komisija izmanto Stabilitātes instrumentu tādu projektu atbalstīšanai, kuru mērķis ir nelikumīgas tirdzniecības apkarošana. Šajā sakarā robežu pārvaldības darba grupa nodrošina darbību koordinēšanu ar ASV un SAEA.

---

¹⁹ Padomes 1993. gada 8. jūnija Regula (*Euratom*) Nr. 1493/93 par radioaktīvu vielu pārvadājumiem starp dalībvalstīm. OV L 148, 19.6.1993.

²⁰ Padomes 2003. gada 22. decembra Direktīva 2003/122/*Euratom* par slēgtu augstas radioaktivitātes starojuma avotu un bezīpašnieka jonizējošā starojuma avotu kontroli. OV L 346, 31.12.2003.

²¹ Padomes 2006. gada 20. novembra Direktīva 2006/117/*Euratom* par radioaktīvo atkritumu un lietotās kodoldegvielas pārvadājumu uzraudzību un kontroli. OV L 337, 5.12.2006.

²² INFCIRC/274/Rev.1

Padomes Regula Nr. 1334/2000²³, kura ir tieši piemērojama dalībvalstīs, ir Kopienas instruments, kas dalībvalstīm ļauj īstenot to saistības pret Kodolmateriālu piegādātājvalstu grupu. Turklāt Komisija piedalās Kodolmateriālu piegādātājvalstu grupā kā novērotājs un vada saskaņā ar minēto regulu izveidoto komiteju, kas nodarbojas ar visiem īstenošanas jautājumiem. Komisija regulāri iesniedz priekšlikumus par to, kā uzlabot minēto regulu un/vai labāk saskaņot to ar starptautiskajām saistībām. 2006. gadā Komisija ierosināja reformēt Kopienas režīmu divējāda lietojuma preču eksporta kontrolei, lai nostiprinātu tā efektivitāti, paredzētu kriminālatbildību par nopietnākajiem pārkāpumiem un saskaņotu to ar ANO Drošības padomes Rezolūciju Nr. 1540 attiecībā uz tranzītu un starpniecību.

Plašākā CBRN kontekstā Komisija jau izstrādā CBRN drošības politiku, pilnā apmērā ņemot vērā Padomes 2007. gada decembra secinājumus par ķīmisko, bioloģisko, radioloģisko un kodolrisku risināšanu. Paredzams, ka šo politiku nāks klajā 2009. gada vidū. No 2008. gada februāra līdz 2009. gada janvārim CBRN darba grupa strādāja ES līmenī, lai noskaidrotu, kādas konkrētas darbības jāveic, lai uzlabotu CBRN drošību Eiropā. Minētajā darba grupā darbojās dalībvalstu iestāžu eksperti, privātā sektora, *Europol*, *Eurojust* un Eiropas iestāžu pārstāvji.

3.3. *Euratom* Apgādes aģentūra

Euratom Apgādes aģentūras²⁴ pašreizējais ieguldījums neizplatīšanā galvenokārt ir šāds:

- tā pilnvaro piegādes līgumu slēgšanu, ja kodolmateriālus fiziski importē Kopienā vai eksportē no tās,
- tā pārbauda, vai piegādes līgumi ir noslēgti tikai nemilitāram galaizmantojumam un vai visos piegādes līgumos ir iekļauta drošības klauzula,
- tā veic Kopienā izgatavotu kodolmateriālu eksporta atļaujas procedūras²⁵.

Cits svarīgs aspekts ir iespēja veidot kodolmateriālu komerciālus vai drošības krājumus saskaņā ar *Euratom* līguma 72. pantu.

Kopiena izmanto īpašumtiesības attiecībā uz „visiem īpašajiem skaldmateriāliem, kurus ražo vai importē dalībvalsts, persona vai uzņēmums un uz kuriem attiecas drošības pasākumi” (Līguma 8. nodaļa). Īpašumtiesības ir saistītas arī ar drošības pasākumiem plašā izpratnē, tostarp fiziskas aizsardzības pasākumiem.

---

²³ Padomes 2000. gada 22. jūnija Regula (EK) Nr. 1334/2000, ar kuru ievieš Kopienas režīmu divējāda lietojuma preču un tehnoloģiju eksporta kontrolei.

²⁴ Ar Līguma 6. pantu izveido Apgādes aģentūru un paredz tās tiesības izvēlēties materiālus, slēgt piegādes līgumus un nodrošināt piegādes drošību.

²⁵ Piešķirot atļauju, Komisija jo īpaši ņem vērā šādus kritērijus: izmantošana ar sprādzienierīcēm nesaistītām vajadzībām; SAEA garantiju piemērošana; fiziskas aizsardzības pasākumu piemērošana; īpašu nosacījumu piemērošana tālāknosūtīšanai uz citu trešo valsti, kam nav kodolieroču, kā arī vēlākām šāda veida tālāknosūtīšanām.

3.4. Pētniecība un Kopīgais pētniecības centrs (KPC)

Visas Kopienas kodolpētniecības programmas pamatojas uz īpašajiem pētniecības noteikumiem (*Euratom* 1. nodaļa), un, izstrādājot inovatīvas reaktoru koncepcijas, ir iespējams risināt arī izplatīšanas aizkavēšanas jautājumus. Izņemot īpašus ar drošību saistītus pasākumus, citas *Euratom* pētniecības un mācību programmas jomas ir atvērtas arī starptautiskai sadarbībai, kas var sekmēt šajā paziņojumā pausto neizplatīšanas mērķu sasniegšanu.

Saskaņā ar *Euratom* līguma 8. pantu izveidotais Kopīgais pētniecības centrs (KPC) vienmēr ir sniedzis nozīmīgu atbalstu gan Komisijai, gan SAEA. KPC ir uzticēta metožu un tehnoloģiju izstrādāšana drošības pasākumu īstenošanai, Komisijas un SAEA inspektoru apmācība un Eiropas SAEA atbalsta programmas īstenošana.

Tā kā KPC ir vadošā iestāde cīņā pret nelikumīgu tirdzniecību, to lūdza piedalīties „acquis communautaire” nodošanā jaunām dalībvalstīm, paplašināšanās procesa laikā apmācot to iestādes un ekspertus.

Divu lokālo laboratoriju izveidošana abās Eiropas pārstrādes iekārtās Francijā un Apvienotajā Karalistē un būtiskais ieguldījums laboratorijas izveidē pārstrādes iekārtā Japānā sadarbībā ar SAEA ir pierādījis KPC kompetenci kodoldegvielas cikla iekārtu drošības nodrošināšanā. Turklāt KPC ir uzticēta *TACIS* kodoldrošības programmas tehniskā īstenošana. Sākot ar 1994. gadu, izmantojot *TACIS* programmu, Komisija ir arī sniegusi nozīmīgu atbalstu Zinātnes un tehnoloģiju centram Maskavā²⁶ un Kijevā²⁷, kuru uzdevums ir ierobežot tādu konfidenciālu zināšanu izplatīšanu, kuras zinātnieki ieguvuši, īstenojot MII programmas. Ir sekmīgi atbalstītas nemilitāras pētniecības darbības, kurās piedalījušies 70 000 zinātnieki. Izmantojot Stabilitātes instrumentu, tiek turpināts atbalsts programmām ieroču zinātnisko izstrādātāju darbības pārorientēšanai NVS valstīs un citos reģionos.

4. IESPĒJAMI TURPMĀKIE RISINĀJUMI

Eiropas Savienība savu attiecīgo kompetenču ietvarā varētu sagatavot šādas svarīgas darbības neizplatīšanas jomā:

- atbalsta stiprināšana Kodolieroču neizplatīšanas līgumam, tā drošības pasākumiem un papildprotokolam,
- sadarbības paplašināšana ar galvenajām kodolvalstīm, pamatojoties uz divpusējiem *Euratom* līgumiem un saskaņā ar pasākumiem, ko īsteno, pamatojoties uz 2008. gada maija paziņojumu²⁸.

²⁶ Starptautiskais Zinātnes un tehnoloģiju centrs (*ISTC*) Maskavā nodarbojas ar to Krievijas, Armēnijas, Baltkrievijas, Kazahstānas, Kirgizstānas un Tadžikistānas zinātnieku nodarbinātību un darbības pārorientēšanu, kuri iepriekš izstrādājuši ieročus. To kopīgi vada minētās NVS valstis un ES, ASV, Kanāda, Japāna, Koreja un Norvēģija.

²⁷ Ukrainas Zinātnes un tehnoloģiju centrs (*STCU*) Kijevā nodarbojas ar to Ukrainas, Gruzijas, Moldovas un Uzbekistānas zinātnieku nodarbinātību un darbības pārorientēšanu, kuri iepriekš izstrādājuši ieročus. To kopīgi vada minētās NVS valstis un ES, ASV un Kanāda.

²⁸ Komisijas paziņojums „Pievērsties starptautiskajai kodolnozares drošības un drošuma problēmai”, COM (2008) 312 galīgā redakcija, 22.5.2008.

- piedalīšanās starptautiskas sistēmas izstrādē kodoldegvielas garantētai piegādei valstīm, kas vēlas attīstīt kodolenerģētikas jomu, bet kurām nav pašām savu kodoldegvielas cikla iekārtu.

4.1. Atbalsta stiprināšana Kodolieroču neizplatīšanas līgumam un kodoldrošībai

Svarīga neizplatīšanas prioritāte ir saglabāt un palielināt atbalstu KNL un kodoldrošībai.

Eiropas Savienībai, Kopienai un to dalībvalstīm, darbojoties attiecīgajās kompetences jomās, vajadzētu ciešā sadarbībā ar SAEA censties stiprināt un veicināt KNL režīma uzticamību, izstrādājot kopīgu pieeju izplatīšanas risku novēršanai, jo īpaši attiecībā uz tām valstīm, kas nav pievienojušās KNL vai ir tam pievienojušās, bet nesniedz pietiekamas garantijas tā īstenošanai.

Šajā sakarā konkrētiem pasākumiem jo īpaši vajadzētu aptvert arī šādas jomas, pilnībā un savstarpēji papildinošā veidā izmantojot visus pieejamos instrumentus:

- nostiprināt starptautisko regulējumu attiecībā uz stratēģiskajām darbībām, kas saistītas ar kodoldegvielas ciklu,
- piedalīties „Jaunu nostādņu ES rīcībai, apkarojot MII un to piegādes sistēmu izplatīšanu” īstenošanā, kurās iekļauti noteikumi ar mērķi nostiprināt eksporta kontroli un uzlabot darbaspēju nelikumīgas tirdzniecības apkarošanai,
- veikt pētījumus, lai noskaidrotu, kādas ir vispiemērotākās sankcijas, ja trešās valstis vai ES eksportētāji pārkāpj neizplatīšanas saistības.

Eiropas Savienība, Kopiena un to dalībvalstis, darbojoties attiecīgajās kompetences jomās, varētu veicināt šo procesu un stiprināt savu atbalstu KNL visās savās kompetences jomās. Galvenie pasākumi varētu būt šādi:

- ciešāka sadarbība ar SAEA starptautisko drošības pasākumu jomā, kur Komisija var izmantot lielu skaitu labi apmācītu *Euratom* kodolinspektoru, kuriem ir pieredze sadarbībā ar SAEA, un pieredzi, kas gūta, piemērojot drošības pasākumus nemilitārām vajadzībām paredzētiem kodolmateriāliem valstīs, kam ir kodolieroči,
- tiecoties uz ciešāku sadarbību starp Kopienu un trešām valstīm, jo īpaši, lai noslēgtu divpusējus *Euratom* sadarbības līgumus kodolenerģijas izmantošanai nemilitāros nolūkos (4.2. iedaļa), mērķim vajadzētu būt uzlabotā KNL režīma pilnīga ievērošana. Varētu aktivēt tādus instrumentus kā, piemēram, Kodoldrošības sadarbības instruments (KDSI) un Stabilitātes instruments (*I/S*), lai sniegtu šādām valstīm attiecīgu palīdzību,
- svarīgam apsvērumam, nosakot degvielas piegāžu daudzpusējas garantijas (4.3. iedaļa), vajadzētu būt pilnīgai uzlabotā KNL režīma pilnīga ievērošana.

Ir sagaidāms, ka nākotnē SAEA saskarsies ar ievērojamām grūtībām, kuru pārvarēšanai vajadzēs mobilizēt visus tās līdzekļus, jo palielināsies to valstu skaits, kas izstrādās vai vēlēsies izstrādāt kodolenerģētikas programmas. Varētu meklēt

veidus, kā uzlabot *Euratom* tehnisko atbalstu un palīdzību SAEA uzdevumu īstenošanai, vienlaicīgi respektējot abu organizāciju kompetences jomas.

4.2. Sadarbības paplašināšana ar galvenajām kodolvalstīm, izmantojot divpusējus *Euratom* līgumus

Līdz šim *Euratom* sadarbības līgumi par kodolenerģijas izmantošanu nemilitārām vajadzībām ir noslēgti galvenokārt ar galvenajiem piegādātājiem (ASV, Kanāda, Austrālija, Kazahstāna) vai pircējiem (Japāna).

Par prioritāti vajadzētu kļūt divpusēja *Euratom* sadarbības līguma noslēgšanai par kodolenerģijas izmantošanu nemilitārām vajadzībām ar visām galvenajām valstīm, kas vēlas ievērojamā apjomā īstenot kodoltirdzniecību ar ES dalībvalstīm un/vai ES uzņēmumiem. Ņemot vērā no jauna radušos interesi par kodolenerģiju, ES ieguldījums varētu būt *Euratom* līgumu slēgšana ar trešām valstīm, lai garantētu augsta līmeņa kodoldrošību un nodrošinātu, ka visas valstis apņemas izmantot kodolenerģiju tikai un vienīgi nemilitārām vajadzībām.

Euratom līgumos tiek iekļauti dažādi nosacījumi par drošības pasākumiem un Papildprotokolu, kā arī par visām attiecīgajām starptautiskajām konvencijām (kuras aptver, piemēram, tādus aspektus kā kodoldrošība, atkritumu apsaimniekošana un fiziska aizsardzība). Risinot sarunas par *Euratom* starptautiskajiem līgumiem un tos parakstot, Kopiena tādējādi centīsies panākt, lai tās partneri ievērotu visas attiecīgās starptautiskās konvencijas.

Tāpat arī visos jaunajos *Euratom* līgumos vai esošo līgumu grozījumos Kopiena cenšas panākt, lai otra līgumslēdzēja puse apņemtos, ka visi materiāli vai aprīkojums, uz kuru attiecas līgums, tiks nosūtīti saskaņā ar Kodolmateriālu piegādātājvalstu grupas vadlīnijām. Šādā veidā varētu paredzēt nosacījumus Kopienas izcelsmes ražojumu tālāknosūtīšanai uz trešām valstīm, tādējādi samazinot risku, ka materiāli vai tehnoloģija varētu nokļūt nevēlamos galamērķos.

4.3. Piedalīšanās starptautiskas sistēmas izstrādē kodoldegvielas garantētai piegādei valstīm, kas vēlas attīstīt kodolenerģētikas jomu, bet kurām nav pašām savu kodoldegvielas cikla iekārtu

Izplatīšanas riska samazināšanai ir stingri jākontrolē kodoldegvielas cikls. Vienlaicīgi ir svarīgi piešķirt likumīgu piekļuvi kodoldegvielai valstīm, kas vēlas attīstīt kodolenerģētiku, ievērojot drošības un drošuma noteikumus. Šajā kontekstā ir saņemti dažādi ierosinājumi, tostarp no dalībvalstīm, par kodoldegvielas garantētu piegādi valstīm, kas atturas no savu kodoldegvielas cikla iekārtu izveidošanas.

Eiropas Savienība varētu dot ievērojamu ieguldījumu starptautiskajā sadarbībā šajā jomā, jo Eiropas rīcībā ir vismodernākās un drošākās kodoldegvielas cikla tehnoloģijas, jo īpaši urāna bagātināšanai un pārstrādes darbībām, kuras izplatīšanas riska ziņā ir cikla visapdraudētākie posmi.

Šajā sakarā Padome 2008. gada 8. decembra²⁹ secinājumos pieņēma lēmumu principā atbalstīt SAEA kontrolētas kodoldegvielas bankas izveidošanu, kurā Eiropas

---

²⁹ Vispārējo lietu padomes 2914. sanāksme, 2008. gada 8. decembris.

Savienība varētu piedalīties ar 25 miljoniem euro, kad SAEA Valde būs izstrādājusi un apstiprinājusi nosacījumus un praktiskos pasākumus saistībā ar banku. Vienlaicīgi Padome atzinīgi novērtēja Komisijas gatavību piedalīties šajā projektā, izmantojot attiecīgus Kopienas instrumentus. Lai paātrinātu lēmumu pieņemšanas procesu, Komisijai varētu piešķirt mandātu piedalīties degvielas bankas izveidošanas nosacījumu un praktisko pasākumu izstrādāšanā. Viena no daudzpusējas pieejas galvenajām priekšrocībām būtu jaunu tirgus dalībnieku iedrošināšana brīvprātīgi atturēties no sarežģītu, dārgu un to vajadzībām nesamērīgu ieguldījumu veikšanas, vienlaicīgi nodrošinot papildu garantijas par degvielas piegādes drošību.

Aktīvi piedaloties šādas iniciatīvas izstrādāšanā, Eiropas Savienība varētu pilnībā izmantot pieejamos *Euratom*³⁰ un citus Kopienas instrumentus, piemēram, Stabilitātes instrumentu un Kodoldrošības instrumentu, un tai vajadzētu ņemt vērā gan starptautisku līgumu noteikumus, gan *Euratom* līgumu, kā arī Eiropas kodoltirgus sekmīgo darbību.

Tā kā kodoldegvielu piegādes drošība ir ļoti svarīga, lai garantētu neizplatīšanu, jo īpaši, lai nepieļautu paaugstināta riska tehnoloģiju, piemēram, bagātināšanas tehnoloģiju, izplatīšanu, par galveno iestādi šajā procesā vajadzētu kļūt *Euratom* Apgādes aģentūrai.

---

³⁰

Noteikumi par kopuzņēmumiem (*Euratom* 5. nodaļa) varētu nodrošināt iespējamu modeli daudzpusējas kodolcikla iekārtas izveidošanai. Ir skaidri paredzēta trešo valstu vai starptautisku organizāciju piedalīšanās kopuzņēmumu finansēšanā vai pārvaldīšanā, tādējādi ļaujot piedalīties pusēm, kas nav ES dalībvalstis.